

BUXGALTERIYA KELAJAGI: SUN'IY INTELEKT VA KATTA MA'LUMOTLARNING INTEGRATSIYASI

Qodirov Zafar Abdivaxobovich

Annotatsiya. Mazkur maqolada buxgalteriya hisobida sun'iy intellekt (SI) va katta ma'lumotlar (Big Data) texnologiyalarining ishlatilishi va kelajagi tahlil etiladi. Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar texnologiyalari buxgalteriya sohasini avtomatlashtirish, moliyaviy operatsiyalarni topish hamda aniqlashni va firibgarlikni erta bosqichni aniqlashda muhim vositalarga aylanmoqda. Bu texnologiyalar tufayli kompaniyalar moliyaviy holatini aniqroq baholash, tahminlarni aniqlash va optimallashtirilgan strategiyalar ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ladilar. SI va katta ma'lumotlarning integratsiyasi buxgalterlarning vazifalarini tranzaksiyalardan kelib chiqib strategik yo'nalishlarga olib o'tilmoqda, bu esa real vaqt rejimida audit qilish va moliyaviy tahlillarni samarali amalga oshirish imkonga ega bo'ladi. Jumladan, ma'lumotlar xavfsizligi, axloqiy masalalar va yangi ko'nikmalarga ehtiyoj kabi to'siqlar mavjud bo'lib, bular buxgalteriya sohasida yangi texnologiyalarni joriy etishda e'tiborga olinishi zarur. Bu maqola buxgalteriya hisobida sun'iy intellekt va katta ma'lumotlardan foydalanishning istiqbollari va qiyinchiliklarini ochadi, jumladan, bu texnologiyalardan foydalangan holda buxgalteriya sohasini rivojlantirish yo'nalishlarini ko'rsatadi.

Keywords. Communicative Games, Language Learning, Speaking Skills, Role-Playing, Information Gap Activities, Storytelling, Educational Strategies, Classroom Implementation, Language Fluency, Student Engagement.

Zamonaviy texnologiyalar, shuningdek sun'iy intellekt (SI) va katta ma'lumotlar (Big Data) buxgalteriya sohasini tubdan o'zgartirish va uni raqamli transformatsiya yo'nalishida keyingi bosqichga olib o'tilmoqda. An'anaviy buxgalteriya jarayonlari odatda vaqt va mehnat talab qiluvchi vazifalar bilan bog'liq bo'lsada, SI va katta ma'lumotlar texnologiyalari tufayli ushbu jarayonlarni avtomatlashtirish va optimallashtirish imkoniyatiga o'tildi. Katta ma'lumotlar orqali buxgalterlar kompaniya faoliyatini chuqur tahlil qilish, moliyaviy oqimlarni nazorat qilish, va kelajakdagi tavakkalchiliklarni aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Sun'iy intellekt esa moliyaviy operatsiyalardagi tendensiyalarni aniqlash, firibgarlikni erta aniqlash va real vaqt rejimida tahlil etish imkoniyatini taqdim qiladi. Shu bois, bu texnologiyalarning joriy qilish maxfiylik, xavfsizlik, va yangi ko'nikmalarga ehtiyoj kabi masalalarni ham o'rta qo'yadi. Ushbu maqolada buxgalteriya sohasidagi SI va katta ma'lumotlar integratsiyasining afzalliklari, imkoniyatlari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklar tahlil qilinadi.

Adabiyot Sharhi

Bugungi kunda sun'iy intellekt (SI) va katta ma'lumotlar (Big Data) texnologiyalarining jadal rivojlanishi buxgalteriya sohasiga ham yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Buxgalteriya hisobida bu texnologiyalarni qo'llash natijasida jarayonlarni avtomatlashtirish, moliyaviy operatsiyalarni aniqlik bilan nazorat qilish va firibgarlikni oldindan aniqlash imkoniyati oshdi. Bunda SI algoritmlari va katta ma'lumotlar tahlilining samaradorligi buxgalteriya hisobining yangi bosqichga ko'tarilishiga yordam bermoqda.

Sun'iy Intellektning Buxgalteriyadagi Roli

Muller va Li (2020) tadqiqotlari SI texnologiyalarining buxgalteriya hisobi jarayonlarida tranzaksiyalarni avtomatlashtirish, real vaqt rejimida tahlil qilish va yirik moliyaviy ma'lumotlarni samarali qayta ishlashdagi ahamiyatini ko'rsatadi¹ Ularning fikricha, SI algoritmlari orqali katta hajmdagi moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish va natijalarni bashorat qilish buxgalteriya xatolarini sezilarli darajada kamaytiradi va qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi.

Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida buxgalterlar odatdagi hisobotlarni avtomatlashtirib, moliyaviy xatolarini aniqlash va muhim qarorlarni qabul qilishda katta yordam oladilar. Xalqaro hisob-kitob standartlariga (IFRS) asoslangan tadqiqotlarda sun'iy intellekt orqali avtomatlashtirilgan moliyaviy hisobotlar ishonchlik darajasini oshirishi va firibgarlikdan himoyalanih imkonini berishi ta'kidlanadi².

Katta Ma'lumotlar va Moliyaviy Tahlil

Katta ma'lumotlar texnologiyalari buxgalteriya sohasida boy tahliliy imkoniyatlarni taqdim etadi. Davies (2019) tadqiqotida katta ma'lumotlarning buxgalteriya jarayonlaridagi roli, ya'ni moliyaviy ma'lumotlarni aniq tahlil qilish va ularni uzluksiz kuzatib borish imkoniyatlari yoritilgan³. Tadqiqot natijalariga ko'ra, katta ma'lumotlar texnologiyalari buxgalteriya hisobining aniq va to'liq tahlil qilinishiga yordam beradi, bu esa korxonalariga kelajakdagi moliyaviy oqimlarni bashorat qilish va strategik qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi⁴.

Shu bilan birga, katta ma'lumotlarni buxgalteriya jarayonlariga joriy qilish jarayonida ma'lumotlarni himoya qilish masalasi muhim o'rin tutadi. Ma'lumotlar xavfsizligi bilan bog'liq muammolar, axborot maxfiylikni ta'minlash ehtiyoji va ulkan hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlashda yuzaga keladigan texnik qiyinchiliklar bu boradagi asosiy to'siqlardan biridir⁵.

O'zbekiston Kontekstida Buxgalteriya Transformatsiyasi

O'zbekistonda SI va katta ma'lumotlarni buxgalteriya sohasiga joriy etish masalalari yangi bosqichda rivojlanmoqda. To'xtayev (2022)ning tadqiqoti O'zbekistondagi kompaniyalar katta ma'lumotlar va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishga qiziqish bildirishini, biroq bu borada mutaxassislar yetishmasligi va mavjud infratuzilmaning rivojlanmaganligi ushbu texnologiyalarni keng joriy etishda to'siq bo'layotganini ko'rsatadi⁶.

Bu yondashuv orqali o'zbek kompaniyalari xalqaro buxgalteriya va audit standartlariga yanada moslashuvchan bo'lishi va raqobatbardoshlikni oshirishi mumkin. Shu sababli, mamlakatda buxgalteriya mutaxassislarining texnologik malakasini oshirish va zamonaviy axborot texnologiyalari bo'yicha o'quv dasturlarini rivojlantirish muhim hisoblanadi⁷.

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar texnologiyalari buxgalteriya hisobida jarayonlarni optimallashtirish va samaradorligini oshirish imkonini beradi. Biroq, ushbu texnologiyalarni muvaffaqiyatli joriy qilish uchun infratuzilmani rivojlantirish, maxfiylik va axloqiy masalalarni hal qilish hamda buxgalterlar uchun maxsus o'quv dasturlarini yo'lga qo'yish zarurdir.

Metodologiya

Bu maqolada katta ma'lumotlar va sun'iy intellekt texnologiyalarining buxgalteriya sohasidagi integratsiyasini o'rganish uchun sifat va miqdoriy tadqiqot usullarining kombinatsiyasidan foydalaniladi. Metodologik yondashuv har xil usullar bilan bu integratsiyaning ijobiy va salbiy jihatlarini

¹ Muller, J., & Li, K. (2020). **Accounting Transformation with AI**. Journal of Financial Analysis.

² Xalqaro Hisob-Kitob Standartlari Kengashi (IFRS) (2019). **International Financial Reporting Standards**.

³ Davies, L. (2019). **Big Data in Accounting**. Journal of Data Analytics.

⁴ Ibid.

⁵ Masi, J., & Taylor, S. (2021). **Data Security in Financial AI Systems**. Security and Finance Journal.

⁶ To'xtayev, O. (2022). **O'zbekistonda buxgalteriya va AI texnologiyalari integratsiyasi**. Tashkent: O'zMU Nashriyoti.

⁷ To'xtayev, O. (2022), yuqoridagi asar.

tahlil qilishga imkonini keltirib chiqaradi, shuningdek, texnologiyalarning amaliy qo'llanilishi va uning buxgalteriya faoliyatiga ta'siri.

Adabiyotlar tahlili

Tadqiqotning birinchi bosqichi sifatida katta ma'lumotlar va sun'iy intellektning buxgalteriya sohasidagi integratsiyasi bo'yicha mavjud adabiyotlar tahlil qilinadi. Adabiyotlar tahlilida turli ilmiy maqolalar, texnik hisobotlar, konferensiya ma'ruzalari va kitoblar ko'rib o'tildi. Shu tufayli asosiy tushunchalar, texnologiyalarning hozirgi holati, bugungi tadqiqotlar tendentsiyalari, jumladan, mana shu integratsiyaning potensial manfaatlari va muammolari aniqlanadi. Shu bois, adabiyotlar tahlili katta ma'lumotlar va sun'iy intellektning buxgalteriyada qanday qo'llanilishini ko'rsatadi va ushbu mavzudagi bilimlar zaxirasi o'rganiladi.

Ishlab chiqish jarayonlarini tahlil qilish

Ushbu tadqiqotda katta ma'lumotlar va sun'iy intellektni buxgalteriyada ishlatish uchun mavjud bo'lgan texnologik infratuzilma va jarayonlar o'rganib chiqildi. Shuningdek, buxgalteriya kompaniyalarida bu texnologiyalarning qo'llanilishi va joriy etish bosqichlari tahlil qilinadi. Ushbu jarayonlarni chuqur tahlil qilish tufayli integratsiyaning samaradorligi hamda natijalarini yaxshilash imkoniyatlari aniq bo'ladi. Buning uchun kompaniyalar vakillari bilan suhbatlar o'tkaziladi va joriy tizimlar o'rganiladi.

Vaziyat tahlili

Integratsiyaning amaliy natijalarini ko'rsatish uchun bir yoki bir nechta yetakchi buxgalteriya firmalarining tajribalari ko'zdan kechirildi. Vaziyat tahlili usuli katta ma'lumotlar va sun'iy intellekt texnologiyalarining buxgalteriya hisobiga qanday ta'sir ko'rsatayotganini ko'rsatish imkonini beradi. Ushbu firmalarning ma'lumotlarini olish va ularning integratsiya jarayonlarini kuzatish orqali aniq misollar bilan natijalar tahlil qilinadi.

Miqdoriy tahlil

Tadqiqotda katta ma'lumotlar va sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishning iqtisodiy samaradorligini baholash uchun statistik tahlil usuli qo'llanilib ko'rildi. Olingan ma'lumotlar yordamida integratsiya qilingan texnologiyalarning buxgalteriya sohasiga keltirgan foydasi, masalan, vaqtni tejash va xatolar sonini kamaytirish; ko'rsatilayotgan xizmat sifatining ko'tarilishi kabilar miqdoriy ko'rsatkichlar orqali baholanadi.

Maqola uchun to'plangan ma'lumotlar maxsus dasturiy ta'minot yordamida tahlil qilinadi. Sifat jihatidan ma'lumotlar tematik tahlil yo'li bilan o'rganilib, asosiy tendensiyalar, mavzular va qo'llanilayotgan texnologiyalarning ijobiy va salbiy tomonlari ajratiladi. Miqdoriy ma'lumotlar esa statistik dasturlar orqali qayta ko'rilib, buxgalteriya faoliyatidagi o'zgarishlarning aniq ko'rsatkichlari chiqib keladi.

Tadqiqot yakunida katta ma'lumotlar va sun'iy intellekt texnologiyalari integratsiyasining natijalari jamlashtiriladi va ushbu texnologiyalardan ishlatishni rivojlantirish uchun tavsiyalar aytib o'tildi. Mazkur natijalar asosida kelajakda buxgalteriya faoliyatini qanday yo'nalishda rivojlantirish mumkinligi yuzasidan xulosalar chiqiladi.

Bu metodologik yondashuv katta ma'lumotlar va sun'iy intellektning buxgalteriya sohasiga kirib kelishi samaradorligini baholash, bu boradagi asosiy to'siqlarni aniqlash, va texnologiyalarning amaliy natijalarini tahlil qilish uchun kompleks usul sifatida tanlangan.

Natijalar va Munozara

Bu tadqiqotning natijalari katta ma'lumotlar va sun'iy intellekt texnologiyalarining buxgalteriyada qo'llanilishi bilan bog'liq bir qator ijobiy jihatlarni aytib o'tadi. Ish samaradorligi oshishi: Tadqiqot natijalarida, katta ma'lumotlar va sun'iy intellekt texnologiyalari hisob-kitob jarayonlarining tezlashishiga olib o'tadi. An'anaviy usullar bilan taqqoslaganda, sun'iy intellekt dasturlari vaqtni sezilarli

darajada tejaydi va xatolarni biroz yo'qotadi, bu esa xizmat sifati va mijozlar ishonchini oshirishga yordam ko'rsatadi.

Xavflarni kamaytirish va nazoratni kuchaytirish: Katta ma'lumotlar yordamida firibgarlikni aniqlash va oldini olish osonlashgan. Sun'iy intellekt tizimlari har qanday g'ayritabiiy moliyaviy harakatlarni real vaqt rejimida kuzatib keladi, bu esa xavflarni oldini olish uchun foydalidir.

Analitik imkoniyatlarning kengayishi: AI algoritmlarining joriy qilinishi bilan buxgalteriya ma'lumotlari bo'yicha chuqur tahlil o'tkazish mumkinligi ko'rsatilgan. Bu kompaniyalarga moliyaviy ma'lumotlarni chuqurroq tahlil qilish, foydali tavsiyalar berish va qaror qabul qilish jarayonlarini yaxshilash imkonini beradi.

Bu natijalar buxgalteriya sohasidagi asosiy muammolarni yechishda katta ma'lumotlar va sun'iy intellektning samaradorligini tasdiqlaydi. Lekin bu integratsiyaning ba'zi cheklovlari ham mavjud.

Texnologik moslashuv muammolari: Ko'plab buxgalteriya tashkilotlari texnologik yangiliklarga oson moslashmaydi. Mana bu texnologiyalarni joriy etish uchun kerakli infratuzilma va kadrlar yetishmovchiligi buxgalteriya sohasida keng tarqalgan muammolardan biri sanaladi. Tizimlarni joriy etish uchun yetarli darajada mablag' ajratilmasa, bu jarayon samaradorligini kamaytirishi mumkin.

Maxfiylik va xavfsizlik muammolari: Katta ma'lumotlar va sun'iy intellekt texnologiyalarining buxgalteriya ma'lumotlariga integratsiyasi bilan ma'lumotlarni himoya qilish xavotirlari ortadi. Xususan, buxgalteriya sohasida moliyaviy maxfiylikni ta'minlash muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu texnologiyalarning noto'g'ri qo'llanilishi ma'lumotlarning maxfiyligini buzishi va kompaniya ishonchini pasaytirishi mumkin.

Yangi malakali kadrlar ehtiyoji: Buxgalteriya kompaniyalari o'z ishchilarining texnologik savodxonligini oshirishi kerak. Katta ma'lumotlar va sun'iy intellektning muvaffaqiyatli integratsiyasi uchun maxsus bilim va ko'nikmalar talab qilinadi. Bu esa buxgalteriya sohasida IT va moliya sohalarini birlashtirgan malakali kadrlar ehtiyojini oshirib beradi.

Texnologik infratuzilma xarajatlari: Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar bilan ishlaydigan tizimlarni joriy qilish katta moliyaviy xarajatlarni talab etadi. Kichik va o'rta buxgalteriya firmalari bunday texnologiyalarga sarmoya kiritishda qiyinchilikka duch kelishi mumkin, bu esa sektor ichidagi tengsizlikni oshiradi.

Mana shu munozaradan kelib chiqib, katta ma'lumotlar va sun'iy intellekt buxgalteriya sohasida yuksak samaradorlik va aniqlikni ta'minlay oladigan kuchli vosita ekanligi aniqlandi. Shu bois, bu texnologiyalarni muvaffaqiyatli joriy etish uchun texnologik va tashkiliy o'zgarishlar zarur, bu esa qator xatarlarni e'tiborga olishni talab qiladi. Buxgalteriya kompaniyalari uchun bu texnologiyalarga sarmoya kiritish nafaqat xizmat sifatini oshiradi va kelajakdagi raqobatbardoshlikka ham hissa qo'shadi.

Xulosa

Sun'iy intellekt (SI) va katta ma'lumotlar texnologiyalarining buxgalteriya sohasiga integratsiyasi yanada rivojlanayotgan jarayon bo'lib, buxgalteriya faoliyatini avtomatlashtirish, moliyaviy jarayonlarni optimallashtirish va xavflarni aniqlashda yangi yondashuvlar yaratmoqda. Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, bu texnologiyalar bilan buxgalteriya jarayonlarining samaradorligi, aniq va tezkor qaror qabul qilish imkoniyati sezilarli darajada oshmoqda. Xususan, SI yordamida real vaqt rejimida tranzaksiyalarni nazorat qilish, moliyaviy firibgarlikni aniqlash va chuqur analitik imkoniyatlarni rivojlantirish kompaniyalar uchun katta afzalliklar yaratmoqda. Ammo, bu texnologiyalarni keng joriy qilish yo'lida bir qator to'siqlar bor. Shuningdek, texnologik infratuzilmani rivojlantirish uchun katta sarmoya zaruriyati, yangi malakali kadrlar ehtiyoji, jumladan, maxfiylik va xavfsizlik bilan bog'liq xavotirlar dolzarb masalalar hisoblab ko'riladi. Ma'lumotlarning maxfiyligini ta'minlash, kompaniya ichida texnologiyalarni joriy qilishga moslashuv va yangi ko'nikmalarni rivojlantirish kabilar buxgalteriya sohasida raqamli transformatsiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlovchi omillar

hisoblanadi. Jumladan, kichik va o'rta kompaniyalar uchun texnologiyalarni keng joriy etishdagi moddiy cheklovlar sektor ichida rivojlanish notengligini keltirib chiqarishi mumkin. Xulosa qilganda, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar buxgalteriya sohasida yangi imkoniyatlar ochmoqda, mana shu esa jarayonlarni optimallashtirish va yangi strategik qarorlar qabul qilishni yengillashtiradi. Bu texnologiyalarga o'z vaqtida sarmoya tikish va zamonaviy infratuzilmani rivojlantirish orqali kompaniyalar nafaqat xizmat sifatini oshirishi, balki uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ham ta'minlashi mumkin. Shu sababli, buxgalteriya mutaxassislarini zamonaviy texnologiyalar bo'yicha o'qitish va kadrlar tayyorlashga e'tibor qaratish kelgusida sohaning jadal rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga egadir. Mazkur maqola orqali keltirilgan yondashuv va tavsiyalar, buxgalteriya sohasidagi raqamli transformatsiyani qo'llab-quvvatlashda yordam beradi va kompaniyalarga bu texnologiyalardan maksimal darajada foydalanish imkonini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muller, J., & Li, H. (2020). *Artificial Intelligence in Accounting and Finance: Impact on Process Automation and Fraud Detection*. Journal of Accounting Technology, 15(3), 45-57.
2. Davies, M. (2019). *Big Data Analytics and Financial Reporting: Opportunities and Challenges in Accounting*. Journal of Financial Analysis, 8(2), 89-102.
3. To'xtayev, S. (2022). *O'zbekistonda Buxgalteriyada Sun'iy Intellekt va Katta Ma'lumotlar Texnologiyalarining Joriy Etilishi*. O'zbekiston Iqtisodiy Tadqiqotlar Jurnali, 12(4), 65-78.
4. Anderson, R., & Kock, M. (2021). *Machine Learning in Accounting: A Literature Review*. Accounting Horizons, 35(4), 89-102.
5. Brown, A., & Watson, L. (2019). *Data Privacy in Big Data Applications: Implications for Accounting and Finance*. Journal of Data Security, 6(2), 111-123.
6. Smith, B., & Zhang, Y. (2020). *Financial Analysis in the Era of AI and Big Data: A Comparative Study*. International Journal of Finance and Economics, 25(1), 23-37.
7. Gupta, N. (2018). *Integrating Big Data in Accounting Practices: Benefits and Risks*. Accounting and Management Review, 14(3), 34-50.
8. Johnson, P. & Li, T. (2020). *Fraud Detection through Artificial Intelligence: An Empirical Study*. Journal of Forensic Accounting, 9(1), 58-70.
9. Adams, R. (2021). *Ethics in AI-Driven Accounting: Navigating New Challenges*. Journal of Business Ethics, 20(5), 201-214.
10. Williams, S., & Choi, J. (2018). *The Role of AI in Predictive Financial Analytics*. International Journal of Digital Finance, 10(3), 29-43.
11. Wilson, T. (2019). *The Impact of Big Data on Accounting Decisions and Financial Analysis*. Journal of Accounting Perspectives, 7(4), 98-111.
12. Chen, X. (2020). *Machine Learning Applications in Auditing and Fraud Detection*. Accounting Today, 12(3), 77-92.
13. Martin, L., & Liu, Z. (2018). *Big Data Integration in Corporate Finance: Case Studies and Applications*. Journal of Corporate Finance, 15(2), 60-75.
14. Sanders, J. (2019). *Data Security in Accounting with AI Technology*. Cybersecurity Journal, 8(1), 44-58.
15. Patterson, D., & Reed, E. (2021). *The Strategic Role of Big Data in Financial Reporting and Decision Making*. Accounting Innovation Journal, 18(2), 67-82.

